

Arddan 3: Crynodebau o arolygon cylch gwaith Estyn

Adroddiad Blynyddol 2010-2011

Cynnwys

Llythrennedd a'r Cyfnod Sylfaen	04	Addysg disgyblion Sipsiwn a Theithwyr	11
Dysgu yn yr awyr agored	05	Adolygiad o gynlluniau cydraddoldeb anabledd ac arfer mewn ysgolion ac unedau cyfeirio disgyblion	12
Cefnogi disgyblion mwy galluog a dawnus mewn ysgolion cynradd	06	Mynd i'r afael â thlodi ac anfantais mewn ysgolion	13
Arfarniad o effaith y Fframwaith Medrau anstatudol yng nghyfnod allweddol 2	07	Effaith amddifadedd ar gyrhaeddiad dysgwyr mewn addysg bellach a dysgu yn y gwaith	14
Materion ariannol – Darparu addysg ariannol i bobl ifanc rhwng 7 ac 19 mlwydd oed mewn ysgolion cynradd ac uwchradd yng Nghymru	08	Y rhaglen datblygu medrau meddwl ac asesu ar gyfer dysgu	15
Rhifedd ar gyfer dysgwyr rhwng 14 ac 19 mlwydd oed	09	Medrau ar gyfer gweithwyr hŷn ac effaith dysgu oedolion yn y gymuned ar les dysgwyr hŷn	16
Adroddiad arolygiad ardal ar ansawdd a safon y ddarpariaeth ar gyfer dysgwyr 14 i 19 oed yn Sir y Fflint	10	Arolwg dilynol o gynnydd rhanddeiliaid o ran rhoi sylw i'r diffygion mewn hyfforddiant cymwysterau proffesiynol ar gyfer gweithwyr ieuenctid yng Nghymru	17

Bob blwyddyn, mae Llywodraeth Cymru ac Estyn yn cytuno ar raglen o faterion ym myd addysg a hyfforddiant a fydd yn cael sylw manwl. Rydyn ni'n gwneud gwaith arolwg ar y materion yma, yn ychwanegol at ein gwaith arolygu. Byddwn ni'n cyflwyno'n canfyddiadau a'n cyngor mewn adroddiadau sy'n mynd yn uniongyrchol at y gweinidogion, ac rydyn ni'n gwneud argymhellion i Lywodraeth Cymru¹.

Mae'r adroddiadau hefyd yn cynnwys argymhellion i ddarparwyr ac awdurdodau lleol. Yn yr adroddiadau llawn, fe welwch chi hefyd enghreifftiau o arfer dda ac arfer ragorol, yn ogystal ag argymhellion ynglŷn â gwella. Mae hyn yn helpu'r arweinwyr, y rheolwyr a'r athrawon i wella'u gwaith.

¹ Ar ôl cyhoeddi'r holl adroddiadau cylch gwaith, mae Llywodraeth Cymru'n cyhoeddi cynlluniau gweithredu i roi sylw i'r argymhellion sydd ym mhob un o'r adroddiadau.

Llythrennedd a'r Cyfnod Sylfaen

Mae effaith y Cyfnod Sylfaen ar les plant wedi bod yn gadarnhaol, ac yn y mwyafrif o'r ysgolion mae plant pump a chwech oed yn cyflawni'n dda. Ond nid yw hyn yn wir mewn lleiafrif o'r ysgolion, a'r rheswm am hynny'n aml yw nad yw'r arweinyddion a'r athrawon yn deall egwyddorion ac arfer y Cyfnod Sylfaen. Yn gyffredinol, nid yw arweinyddion ac athrawon wedi arfarnu'r Cyfnod Sylfaen yn ddigon cadarn i adnabod y pethau sy'n gweithio'n dda a'r rhai sydd angen eu gwella. Mewn ychydig o ysgolion, nid yw'r staff wedi'u hargyhoeddi o werth addysgol y Cyfnod Sylfaen neu nid ydyn nhw'n gwybod digon amdano i wneud yn siŵr ei fod yn cael ei roi ar waith yn effeithiol.

Yn y mwyafrif o'r ysgolion lle mae'r arweinyddion a'r athrawon wedi rhoi'r Cyfnod Sylfaen ar waith yn dda, mae'r pwyslais ar godi safonau, yn enwedig mewn llythrennedd. Er hynny, mewn lleiafrif sylweddol o'r ysgolion, nid oes digon o addysgu darllen yn uniongyrchol, ac nid yw'r plant yn cael digon o gyfleoedd addas i ymarfer a defnyddio'u medrau darllen. Er bod y Cyfnod Sylfaen ym mhob ysgol bron yn cynnig cyfoeth o gyd-destunau a chyfleoedd sy'n cymhell y plant i ysgrifennu, mae amrywiaeth ac ansawdd eu gwaith ysgrifenedig yn llawer o'r ysgolion yn gyfyngedig yn aml. Mae'r tasgau ysgrifennu'n dilyn fformiwla gaeth ac maen nhw'n arwynebol.

Mae lles llawer o blant wedi elwa, yn sgil rhoi'r Cyfnod Sylfaen ar waith. Y buddion cyffredinol yw bod y plant yn cael eu cymhell mwy a'u bod yn mwynhau dysgu. Mae dulliau dysgu gweithredol a defnyddio amgylchedd yr awyr agored yn helpu i gynnal diddordeb bechgyn yn eu dysgu.

Mae datblygu'r amgylchedd dysgu yn yr awyr agored yn dod yn ei flaen yn dda yn y mwyafrif o'r ysgolion. Ond yn aml nid yw'r ymarferwyr yn rhoi digon o gymorth i'r plant i hybu eu dysgu, yn enwedig mewn darllen ac ysgrifennu. Mewn lleiafrif o'r ysgolion, mae'r ddarpariaeth awyr agored yn brin, os oes unrhyw ddarpariaeth o gwbl.

Dysgu yn yr awyr agored

Mae'r Cyfnod Sylfaen yn rhoi pwys mawr ar annog plant i ddefnyddio'r awyr agored i arbrofi, i archwilio ac i fentro. Mae llawer o ysgolion a lleoliadau wedi rhoi llawer o amser, egni ac arian i wella'r ddarpariaeth ar gyfer dysgu yn yr awyr agored i fodloni'r dyheadau yma.

Nid yw'r garfan gyntaf o blant wedi cwblhau'r Cyfnod Sylfaen eto. Mae hyn yn golygu nad oes llawer o ddata ar gael ar hyn o bryd y byddai'n bosib eu defnyddio i fesur manteision y Cyfnod Sylfaen. Mae'r diffyg data hefyd yn ei gwneud hi'n anodd cymharu darparwyr. Bydd y data yma ar gael o haf 2012.

Mewn dwy o bob tair o'r sesiynau a gafodd eu harsylwi fel rhan o'r arolwg, roedd y profiadau dysgu yn yr awyr agored yn dda neu'n well. Mae'r ddarpariaeth ar gyfer dysgu yn yr awyr agored wedi bod yn fwy llwyddiannus mewn ysgolion nag mewn lleoliadau nas cynhelir.

Mae'r rhan fwyaf o'r ysgolion a'r lleoliadau'n gwneud defnydd digonol o leiaf o'r awyr agored, ac ar y cyfan, mae hyn o fantais i ddysgu'r plant. Yn y rhan fwyaf o'r achosion, mae mwynhad, lles, ymddygiad, gwybodaeth a datblygiad corfforol y plant, a'u dealltwriaeth o'r byd, yn gwella o ganlyniad i ddefnyddio'r awyr agored. Er hynny, nid yw'r awyr agored yn cael ei ddefnyddio digon i ddatblygu darllen ac ysgrifennu, yr iaith Gymraeg, dawn greadigol y plant, na'u gallu i ddefnyddio technoleg gwybodaeth a chyfathrebu.

Mae athrawon yn tueddu i asesu dysgu'r plant yn llai aml ac yn llai trwyadl yn yr awyr agored nag y maen nhw'n ei wneud dan do. Nid ydyn nhw'n olrhain yn ddigon da y cynnydd mae'r plant yn ei wneud o ran datblygu eu medrau yn yr awyr agored. Gan fod plant yn treulio mwy o amser yn yr awyr agored, mae perygl o fethu cerrig milltir pwysig yn eu datblygiad.

Nid yw uwch arweinwyr a rheolwyr wedi cael digon o hyfforddiant ar y Cyfnod Sylfaen bob amser i adnabod arfer dda, i herio arfer sy'n llai effeithiol, nac i wneud penderfyniadau cost effeithiol ar wella darpariaeth a chyfleusterau'r awyr agored.

“

“Mae athrawon yn tueddu i asesu dysgu'r plant yn llai aml ac yn llai trwyadl yn yr awyr agored nag y maen nhw'n ei wneud dan do.”

Cefnogi disgyblion mwy galluog a dawnus mewn ysgolion cynradd

At ei gilydd, nid oes digon o ddisgyblion ar draws Cymru'n cyflawni uwchlaw'r lefelau a ddisgwylir am eu hoed yn asesiadau'r athrawon ar ddiwedd cyfnod allweddol 1 a chyfnod allweddol 2.

Aeth Estyn ati i arfarnu effeithiolrwydd y strategaethau mae ysgolion cynradd ac awdurdodau lleol yn eu defnyddio i gefnogi ac i herio disgyblion mwy galluog a dawnus. Fe wnaethon ni hefyd arfarnu effaith arweiniad a hyfforddiant Llywodraeth Cymru ar y strategaethau yma.

Mae'r ddarpariaeth ar gyfer disgyblion mwy galluog a dawnus yn amrywio gryn dipyn ar draws Cymru. Nid yw lleiafrif o'r ysgolion cynradd yn adnabod y disgyblion yma'n effeithiol ac nid ydyn nhw'n cynnig cymorth priodol iddyn nhw. Nid yw'r arbenigedd gan yr athrawon yn yr ysgolion yma i ddarparu cwricwlwm sy'n ddigon heriol i alluogi'r plant yma i gyflawni'r safonau uchaf posibl.

Yn nifer bach o'r ysgolion sydd â'r ddarpariaeth orau, mae ganddyn nhw ddull ysgol gyfan o ddadansoddi ac asesu data sy'n adnabod yn fwy cywir y disgyblion mwy galluog a dawnus. Mae rhieni'n deall dull yr ysgol ar gyfer rhoi cymorth ychwanegol i'r holl ddisgyblion, gan gynnwys y rhai mwy galluog a dawnus. Yn yr ysgolion yma, mae hawl gan yr holl ddisgyblion i gael darpariaeth berthnasol ac maen nhw'n cael y ddarpariaeth honno.

Mae'r trosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd yn ffactor pwysig yn llwyddiant hirdymor disgyblion mwy galluog a dawnus. Pan fo'r trefniadau trosglwyddo'n wan, fe allai'r disgyblion mwy galluog a dawnus fynd i deimlo'n rhwystredig, datblygu agweddau negyddol at yr ysgol ac ymddieithrio oddi wrth ddysgu.

Ychydig iawn o ysgolion ac awdurdodau lleol sy'n arfarnu effaith strategaethau sy'n ceisio rhoi sylw i anghenion disgyblion mwy galluog a dawnus. Mae ychydig o awdurdodau lleol wedi methu manteisio'n llawn ar yr hyfforddiant mae Llywodraeth Cymru'n ei gynnig i wella'r ddarpariaeth ar gyfer y disgyblion yma.

“

“Ychydig iawn o ysgolion ac awdurdodau lleol sy'n arfarnu effaith strategaethau sy'n ceisio rhoi sylw i anghenion disgyblion mwy galluog a dawnus.”

Arfarniad o effaith y Fframwaith Medrau anstatudol yng nghyfnod allweddol 2

Ychydig iawn o ysgolion sydd wedi defnyddio'r Fframwaith Medrau fel man cychwyn y gwaith o gynllunio'u cwricwlwm newydd. Y rheswm pennaf am hyn yw bod ysgolion yn canolbwyntio yn y lle cyntaf ar ddogfennau statudol y Cwricwlwm Cenedlaethol.

Er hynny, mae llawer o'r ysgolion yn olrhain y sylw sy'n cael ei roi i fedrau meddwl, cyfathrebu, rhif, a thechnoleg gwybodaeth a chyfathrebu (TGCh) yn erbyn y Fframwaith Medrau. Yn y rhan fwyaf o'r ysgolion nid oes digon o bwyslais yn cael ei roi ar addysgu medrau o gam i gam, ac nid oes digon o ddefnydd o'r cyfnodau datblygu o fewn haenau'r Fframwaith Medrau. Er hynny, nid yw'r Fframwaith Medrau ei hun yn cynnig digon o arweiniad i'r athrawon.

Mae medrau meddwl yn dod yn un o nodweddion canolog llawer o wersi yng nghyfnod allweddol 2. Bydd yr athrawon yn gofyn dewis da o gwestiynau da'n rheolaidd i ysgogi gallu'r dysgwyr i feddwl. Maen nhw'n annog y dysgwyr i chwilio am eu hatebion eu hunain ac i weithio gyda'u cyfoedion. Mae llawer o'r ysgolion wedi cael eu hyfforddi'n effeithiol i roi medrau meddwl ar waith.

Mae llawer o'r dysgwyr cyfnod allweddol 2 yn cael cyfleoedd da i ddylanwadu ar y pethau maen nhw'n eu dysgu, ac maen nhw'n ddysgwyr sy'n dangos diddordeb a brwdfrydedd. Drwy gyflwyno cwricwlwm sy'n fwy seiliedig ar fedrau, mae llawer o ddysgwyr yn dechrau dod yn ymwybodol o sut i wella'u medrau dysgu eu hunain.

“

“Bydd yr athrawon yn gofyn dewis da o gwestiynau da'n rheolaidd i ysgogi gallu'r dysgwyr i feddwl. Maen nhw'n annog y dysgwyr i chwilio am eu hatebion eu hunain ac i weithio gyda'u cyfoedion.”

Materion ariannol – Darparu addysg ariannol i bobl ifanc rhwng 7 ac 19 mlwydd oed mewn ysgolion cynradd ac uwchradd yng Nghymru

Mae bron pob dysgwr yn cael cyfleoedd yn yr ysgol i ddatblygu eu gwybodaeth, eu medrau a'u gallu i ddeall materion ariannol. At ei gilydd, mae gwybodaeth, dealltwriaeth a medrau ariannol y dysgwyr yn ddigonol. Mae cynyddu pwyslais ar addysg ariannol yn ddiweddar mewn ysgolion, ac yn enwedig mewn ysgolion uwchradd, wedi arwain at wella dealltwriaeth a gwybodaeth dysgwyr am agweddau penodol ar faterion ariannol, fel y gwahanol fathau o gardiau credyd sydd ar gael.

Mae'r rhan fwyaf o'r ysgolion, yn enwedig ysgolion uwchradd, yn cyflwyno addysg ariannol yn bennaf drwy wersi addysg bersonol a chymdeithasol. Er hynny, nid yw'r gwersi yma'n ddigon ar eu pen eu hunain i wneud yn siŵr bod gwybodaeth a dealltwriaeth y dysgwyr yn dda am faterion ariannol, fel eu bod nhw'n gwneud penderfyniadau ariannol cadarn pan fyddan nhw'n hŷn.

Mae lleiafrif o'r ysgolion wedi mynd ati'n ofalus i gynllunio a mapio cyfleoedd ar gyfer addysg ariannol mewn pynciau penodol neu drwy destunau ar draws y cwricwlwm. Yn aml, mae gan yr ysgolion yma gydlynnydd sydd â chyfrifoldeb cyffredinol am y gwaith yma ac maen nhw'n cynnwys y rhan fwyaf o'r staff yn y gwaith o gyflwyno addysg ariannol. Er hynny, nid yw mwyafrif o'r ysgolion yn cynllunio cyfleoedd yn ddigon da i ddysgwyr atgyfnerthu a chymhwysu'u medrau ariannol mewn cyd-destunau gwahanol ar draws y cwricwlwm. Nid yw'r ysgolion yma'n gwneud yn siŵr bod parhad a dilyniant ym mhrofiadau dysgu addysg ariannol.

Mae diffyg adnoddau Cymraeg ar gyfer addysg ariannol. Mae rhywfaint o'r adnoddau wedi cael eu cyfieithu i'r Gymraeg, ond nid yw'r athrawon bob amser yn gwybod sut neu ble i gael gafael arnyn nhw. Mae sefydliadau ariannol cenedlaethol wedi creu adnoddau fel gemau rhyngweithiol sy'n apelio at ddysgwyr, ond nid yw'r rhan fwyaf o'r rhain ar gael yn Gymraeg.

Rhifedd ar gyfer dysgwyr rhwng 14 ac 19 mlwydd oed

Mae canlyniadau TGAU a chymariaethau rhyngwladol yn dangos bod perfformiad mewn rhifedd yn is yng Nghymru nag yn y gwledydd cartref eraill ac islaw'r cyfartaledd ar gyfer gwledydd y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (OECD). Yn arolygiadau Estyn, mae'r safonau rhifedd wedi'u barnu'n is na chyfathrebu mewn Saesneg neu Gymraeg, a thechnoleg gwybodaeth a chyfathrebu.

Mae nifer y dysgwyr mewn ysgolion, colegau a darparwyr dysgu yn y gwaith sy'n ennill cymwysterau cymhwysio rhif wedi cynyddu'n sylweddol dros y pum mlynedd diwethaf. Er hynny, mae gormod o'r dysgwyr yma'n ennill cymwysterau ar lefel sy'n llawer is na'u gallu. Trwy ddilyn cymwysterau ar lefel rhy isel, nid yw'r dysgwyr yma'n gwella digon ar eu medrau rhifedd.

Dim ond lleiafrif o'r ysgolion sy'n cynllunio i ddatblygu rhifedd yn systematig ar draws y cwricwlwm. Dim ond ychydig o'r ysgolion sy'n mynd ati'n ddigon da i olrhain cynnydd yr holl ddisgyblion mewn rhifedd, a chynnydd y disgyblion hynny sydd eisoes wedi cael cymorth ar gyfer rhifedd yng nghyfnod allweddol 3. Mae tua hanner yr ysgolion yn yr arolwg yn methu rhoi cymorth penodol i ddysgwyr â medrau rhifedd gwael yng nghyfnod allweddol 4. Er bod yr ysgolion yn asesu medrau rhifedd y disgyblion, nid ydyn nhw'n rhannu'r wybodaeth yma'n ddigon da â darparwyr eraill pan fydd eu dysgwyr yn mynychu eu cyrsiau.

Mae colegau addysg bellach a darparwyr dysgu yn y gwaith yn asesu lefel medrau rhifedd dysgwyr ar ddechrau cyrsiau. Yn gyffredinol, mae'r darparwyr yma'n defnyddio'r wybodaeth yn dda i nodi a oes angen cymorth penodol ar ddysgwyr. O ganlyniad, mae targedau rhifedd wedi cael eu trafod a'u gosod ar gyfer llawer o'r dysgwyr, fel rhan o'u cynlluniau dysgu unigol. Maen nhw'n elwa ar ddewis da o strategaethau cymorth priodol.

Adroddiad arolygiad ardal ar ansawdd a safon y ddarpariaeth ar gyfer dysgwyr 14 i 19 oed yn Sir y Fflint

Yn ein harolygiad o'r ddarpariaeth 14-19 yn Sir y Fflint, fe farnon ni fod y perfformiad presennol yn dda a bod y rhagolygon ar gyfer gwella'n dda.

Mae cyrhaeddiad dysgwyr yn dda at ei gilydd. Yng nghyfnod allweddol 4, mae tuedd sylweddol o wella wedi bod dros y tair blynedd diwethaf ym mherfformiad ysgolion uwchradd Sir y Fflint. Mae'r deilliannau yng Ngholeg Glannau Dyfrdwy yn gyson ymhell uwchlaw cymaryddion cenedlaethol a disgwyliadau. Ar draws y ddarpariaeth dysgu yn y gwaith, mae dysgwyr yn cyflawni eu fframweithiau cymhwyster llawn a chymwysterau eraill ar gyfraddau sy'n cymharu'n dda â chymaryddion cenedlaethol a data meincnodau.

Mae lefelau cyfranogiad a phresenoldeb yn uchel. O gymharu â chyfartaledd Cymru, mae cyfran uwch o ddisgyblion Blwyddyn 11 yn Sir y Fflint yn parhau mewn addysg amser llawn. Mae cyfran y rhai sy'n gadael Blwyddyn 11 heb fynd i addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant wedi disgyn ac mae'n parhau ymhell islaw ffigur Cymru.

Mae'r rhwydwaith 14-19 yn rhannu gweledigaeth ac mae'n rhoi pwyslais cadarn ar ddarparu'r profiadau dysgu gorau i bobl ifanc y sir. Mae gan y rhwydwaith hanes pendant

iawn o weld darparwyr a sectorau'n cydweithio. Mae'r Ganolfan Craidd Dysgu yng Ngholeg Glannau Dyfrdwy yn cynnig amgylchedd o safon uchel ar gyfer cyflwyno cyrsiau cydweithredol.

Mae ymrwymiad cadarn i arfarnu ansawdd y ddarpariaeth gydweithredol, ac mae'r cyfrifoldebau o ran sicrhau ansawdd pob agwedd ar y ddarpariaeth gydweithredol wedi cael eu diffinio'n glir. Mae'r rhwydwaith yn defnyddio llais y dysgwyr yn helaeth i lywio'i brosesau sicrhau ansawdd.

Nid yw patrwm presennol y ddarpariaeth ôl-16 mewn ysgolion yn gynaliadwy. Mae gormod o'r dosbarthiadau ôl-16 yn tua hanner ysgolion uwchradd Sir y Fflint yn fach. Yn tua chwarter yr ysgolion, mae gan gymaint ag un o bob pedwar dosbarth ôl-16 lai na phum dysgwr. Hefyd mae'r cyrsiau sydd ar gael yn ychydig o'r ysgolion yn cael eu dyblygu'n ddiangen.

Addysg disgyblion Sipsiwn a Theithwyr

Y ffactorau pwysicaf wrth wella'r deilliannau ar gyfer disgyblion sy'n Sipsiwn a Theithwyr yw gwella presenoldeb a gwella'u hagwedd at yr ysgol. Er bod staff addysg teithwyr yr awdurdod lleol yn aml yn darparu cymorth o safon i'r ysgolion a chymuned y teithwyr, mae cyfraddau presenoldeb a lefelau cyrhaeddiad disgyblion sy'n Sipsiwn a Theithwyr yn parhau i fod yn isel. Agwedd negyddol llawer o rieni sy'n Sipsiwn a Theithwyr at addysg uwchradd ffurfiol sy'n gyfrifol am hyn yn aml.

Ychydig o ysgolion sydd â pholisïau neu arferion sy'n rhoi sylw penodol i anghenion neu farn y disgyblion yma a'u rhieni. Yn y rhan fwyaf o'r ysgolion, nid yw'r cwricwlwm yn mynd ati'n bwrpasol i hybu diwylliant Sipsiwn a Theithwyr.

Nid oes digon o awdurdodau lleol ac ysgolion yn defnyddio data ar bresenoldeb, gwaharddiadau neu gyrhaeddiad i fesur effaith eu cymorth i ddisgyblion sy'n Sipsiwn a Theithwyr. Nid yw'r data cenedlaethol sy'n cael eu casglu ar ddisgyblion sy'n Sipsiwn a Theithwyr bob amser yn gywir ac mae hyn yn gallu arwain at gyllido anghyfartal. Mae'r rhan fwyaf o'r awdurdodau lleol yn defnyddio agweddau ar gylchlythyr Llywodraeth Cymru 'Symud Ymlaen –

Addysg i Sipsiwn-Theithwyr' fel sail i'w polisi a'u darpariaeth, ond hyn a hyn o effaith gyffredinol mae'r cylchlythyr wedi'i chael.

Yn adroddiad Estyn ar 'Addysg Dysgwyr sy'n Sipsi Deithwyr' (2005), roedden ni'n gwneud pum argymhelliad. Dim ond un o'r rhain sydd wedi cael sylw, sef bod Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi sefydlu grŵp Cydlynwyr Cymru Gyfan. Mae'r grŵp yn cynnal cyfarfodydd rheolaidd ac mae'n gweithredu fel fforwm ar gyfer rhannu arferion da yn y ddarpariaeth ar gyfer y dysgwyr yma. Ond nid yw ei waith wedi effeithio'n fawr eto ar waith y rhan fwyaf o'r ysgolion uwchradd.

“

“Mae'r rhan fwyaf o'r awdurdodau lleol yn defnyddio agweddau ar gylchlythyr Llywodraeth Cymru 'Symud Ymlaen – Addysg i Sipsiwn-Theithwyr' fel sail i'w polisi a'u darpariaeth, ond hyn a hyn o effaith gyffredinol mae'r cylchlythyr wedi'i chael.”

Adolygiad o gynlluniau cydraddoldeb anabledd ac arfer mewn ysgolion ac unedau cyfeirio disgyblion

Dros y tair blynedd diwethaf, mae ysgolion prif ffrwd ac unedau cyfeirio disgyblion (UCDau) wedi gwella'r ffordd maen nhw'n hyrwyddo cydraddoldeb a mynediad i bobl anabl. Er hynny, mae ysgolion arbennig yn gwneud yn well na'r ddau sector arall.

Mae bron pob ysgol ac UCD wedi cyhoeddi cynllun hygrychedd a chynllun cydraddoldeb anabledd sy'n cynnwys cynllun gweithredu wedi'i ddiweddarau y mae eu corff llywodraethol wedi'i gymeradwyo.

Mae cynlluniau, cynlluniau gweithredu ac arfer ysgolion yn amrywio cryn dipyn o ran cwrpas ac ansawdd. Mae'r cynlluniau gweithredu gorau'n rhestru'r camau mae'r ysgolion yn bwriadu eu cymryd, yn ôl amserlen briodol. Maen nhw'n enwi'r bobl sy'n gyfrifol am roi'r gwahanol gamau ar waith. Er hynny, mae mwyafrif o'r cynlluniau'n canolbwyntio ar ddisgyblion sydd ag anableddau corfforol neu weladwy, heb roi sylw i'r holl wahanol fathau o anabledd. Nid yw'r rhan fwyaf o'r rhieni a'r dysgwyr yn gwybod am y cynlluniau yma. Nid yw'r ysgolion a'r UCDau yn arfarnu effaith eu cynlluniau'n ddigon da.

Yn y rhan fwyaf o'r ysgolion a'r UCDau, mae gweithio gwell mewn partneriaethau'n gwella deilliannau pobl ag anableddau. Mae partneriaethau rhwng ysgolion arbennig ac ysgolion prif ffrwd yn sicrhau mwy o gyfleoedd ac yn gwella'r cymorth ar gyfer dysgwyr ag anableddau.

Mae'r rhan fwyaf o'r disgyblion ag anableddau a'u rhieni'n dweud pethau cadarnhaol am gynnydd addysgol a chymdeithasol y dysgwyr. Mae'r rhan fwyaf o'r ysgolion a'r UCDau yn newid ac yn addasu'r cwricwlwm ac amgylchedd yr ysgol mewn ffordd sy'n ffafrio anghenion unigol y dysgwyr.

“

“Mae'r rhan fwyaf o'r disgyblion ag anableddau a'u rhieni'n dweud pethau cadarnhaol am gynnydd addysgol a chymdeithasol y dysgwyr.”

Mynd i'r afael â thlodi ac anfantais mewn ysgolion

Mae'r nifer bach o ysgolion sy'n cefnogi dysgwyr dan anfantais yn dda wedi rhoi dulliau systematig ysgol gyfan ar waith. Mae'r ysgolion yma'n gwneud yn siŵr fod y cwricwlwm a'r dulliau addysgu'n ddigon hyblyg i fod yn addas i bob dysgwr, gan gynnwys rhai dan anfantais. Mae'r staff hefyd yn asesu ac yn olrhain cynnydd y dysgwyr yma'n ofalus er mwyn adnabod gwelliant neu ddirywiad. Mae cymorth unigol fel mentora neu help gyda medrau sylfaenol a gwaith cartref yn cael ei ddarparu ar gyfer y dysgwyr yma.

Mae'r rhwystrau sy'n atal dysgwyr dan anfantais rhag cyflawni ar lefel uchel yn rhai amrywiol a chymhleth. Rhoi hwb i hunanhyder y dysgwyr yw'r allwedd yn aml, gyda'r nod o wella'u hymddygiad, eu presenoldeb a'u hagwedd at ddysgu. Gwella'r agweddau yma yw'r camau cyntaf yn aml yn y dasg o godi cyrhaeddiad addysgol y disgyblion. Diffyg dyhead a chyfleoedd diwylliannol sy'n llethu dysgwyr dan anfantais yn aml. Mae'r ysgolion gorau'n ceisio goresgyn y rhwystrau yma drwy gynnig profiadau allgwrwicwlaidd a phrofiadau'r tu allan i oriau'r ysgol i'r dysgwyr, na fyddai ar gael iddyn nhw fel arall.

Nid yw'r ysgolion ar eu pennau eu hunain yn gallu mynd i'r afael ag effeithiau diffyg dyhead ac anfantais ddiwylliannol. Mae angen iddyn nhw weithio gyda'r gymuned a gyda gwasanaethau eraill. Drwy gynnig y cyfle i rieni a grwpiau cymunedol allu manteisio ar gyfleusterau, dysgu fel teulu a gwasanaethau cymdeithasol, iechyd a'r heddlu, mae'r ysgolion mwyaf effeithiol yn ceisio sicrhau bod ysgolion, gwasanaethau a'r gymuned leol yn ymddiried yn ei gilydd. Mae angen creu diwylliant o barch a sicrhau bod y naill a'r llall yn ymddiried yn ei gilydd cyn y gall ysgolion fynd ati'n llwyddiannus i gydlynu cymorth 'tîm o amgylch y plentyn' o wasanaethau amrywiol ar gyfer dysgwyr dan anfantais a'u teuluoedd.

Yn gyffredinol nid yw arweinwyr yr ysgolion wedi cael llawer o hyfforddiant ar weithio gyda'r gymuned nac ar y math yma o wasanaethau. Nid ydyn nhw chwaith wedi cael llawer o hyfforddiant ar ddefnyddio data i arfarnu effaith mentrau i fynd i'r afael ag anfantais. Nid yw'r ysgolion yn rhannu'r arferion gorau nac yn cydweithio'n effeithiol â'i gilydd yn y maes yma. Nid yw'r rhan fwyaf o'r awdurdodau lleol yn gwneud digon i gynnig arweiniad ymarferol i'r ysgolion ar sut i weithio gyda chymunedau lleol a gwasanaethau. Nid ydyn nhw'n rhoi digon o arweiniad ar y ffyrdd gorau o ddadansoddi data ar ddeilliannau dysgwyr dan anfantais.

“

“Drwy gynnig y cyfle i rieni a grwpiau cymunedol allu manteisio ar gyfleusterau, dysgu fel teulu a gwasanaethau cymdeithasol, iechyd a'r heddlu, mae'r ysgolion mwyaf effeithiol yn ceisio sicrhau bod ysgolion, gwasanaethau a'r gymuned leol yn ymddiried yn ei gilydd.”

Effaith amddifadedd ar gyrhaeddiad dysgwyr mewn addysg bellach a dysgu yn y gwaith

Mae tystiolaeth Estyn yn dangos bod cysylltiad pendant rhwng tlodi a chyrhaeddiad addysgol isel mewn ysgolion. Mae disgyblion o'r teuluoedd tlotach yn fwy tebygol o gyrraedd lefelau is na disgyblion eraill.

Mae dysgwyr o ardaloedd o amddifadedd sy'n gadael yr ysgol yn cael cyfleoedd da i barhau â'u haddysg a'u hyfforddiant trwy ddysgu yn y gwaith ac addysg bellach. Mae'r cymorth ariannol mae'r dysgwyr yma'n ei gael yn ffactor allweddol sy'n eu helpu i gwblhau eu haddysg neu hyfforddiant. Mae gwahanol grantiau sy'n dibynnu ar brawf modd a lwfansau hyfforddi ar gael i'r dysgwyr sydd ar raglenni addysg bellach neu raglenni dysgu yn y gwaith. Teimlai'r rhan fwyaf o'r dysgwyr a gafodd eu cyfwrdd na fydden nhw'n gallu parhau i astudio heb yr help ariannol yma.

Nid yw'r darparwyr yn dadansoddi eu data am ddysgwyr yn ddigon da i wneud yn siŵr eu bod yn denu digon o ddysgwyr o ardaloedd o amddifadedd. Mae angen i ddarparwyr weithio'n fwy agos gyda'r ysgolion er mwyn adnabod dysgwyr o ardaloedd o amddifadedd. Y nod yw gwneud yn siŵr bod dysgwyr yn gwybod am y cymorth personol a'r cymorth ariannol sydd ar gael pan fyddan nhw'n dewis gyrfa, a chyn iddyn nhw benderfynu ar y dewisiadau addysg bellach neu hyfforddiant gorau sydd ar gael ar eu cyfer.

Mae colegau addysg bellach a darparwyr dysgu yn y gwaith yn cynnig gofal, cymorth ac arweiniad da i'r dysgwyr o ardaloedd o amddifadedd. Ond nid yw darparwyr yn mynd ati'n ddigon da i ddadansoddi data am gyfraddau cwblhau a chyrhaeddiad y dysgwyr i ddangos bod y gofal, yr arweiniad a'r cymorth yn effeithio'n gadarnhaol ar berfformiad, a bod dysgwyr o ardaloedd o amddifadedd yn cyflawni eu potensial. Dim ond nifer bach o ddarparwyr sy'n cymharu cyflawniad dysgwyr o ardaloedd o amddifadedd, neu gyflawniad dysgwyr sy'n derbyn cymorth ariannol, â pherfformiad dysgwyr eraill.

Y rhaglen datblygu medrau meddwl ac asesu ar gyfer dysgu

Mae technegau addysgu a dysgu'r rhaglen 'Datblygu medrau meddwl ac asesu ar gyfer dysgu' yn cael eu cydnabod fel arfer dda. Mewn ychydig o'r ysgolion y gwnaethon ni ymweld â nhw, lle mae athrawon yn defnyddio strategaethau'r rhaglen yn gyson, mae ymddygiad ac agwedd y disgyblion wedi gwella, ac mae mwy o batrwm i'w gallu i feddwl a dysgu. Nid yw'r newidiadau yma mewn addysgu a dysgu o reidrwydd yn arwain at gynnydd cynaliadwy neu gynnydd hawdd ei fesur mewn safonau neu fedrau. Prin yw'r dystiolaeth fod y rhaglen wedi gwella safonau mewn asesiadau ar ddiwedd cyfnodau allweddol neu mewn profion safonol.

Un o dechnegau'r rhaglen yw cynnig fawr ddim cynnwys. Mae hyn yn golygu mai'r athrawon sy'n mynd i'r afael â'r her o ymgorffori dulliau'r rhaglen yn y cwricwlwm ehangach. Ar y cyfan nid yw pobl wedi deall bod angen defnyddio technegau'r rhaglen mewn cynllun cwricwlwm cyffredinol sydd wedi'i gynllunio i ddatblygu medrau'r disgyblion yn raddol. O ganlyniad, nid yw effaith y rhaglen wedi bod yn amlwg ar y dasg o addysgu neu ddysgu llythrennedd.

Yn llawer o'r ysgolion cynradd y gwnaethon ni ymweld â nhw, mae ymddygiad ac agwedd y disgyblion at ddysgu wedi gwella. Mae'r disgyblion a'r oedolion yn rhyngweithio'n well

â'i gilydd, ac mae'r disgyblion wedi dod yn fwy parod i wrando ar safbwyntiau pobl eraill. Yn benodol, mae hyder y disgyblion llai galluog wedi gwella, ac maen nhw'n fwy parod i gymryd rhan. Yn gyffredinol, mae disgyblion yn fwy brwdfrydig ynglŷn â'u gwaith ac maen nhw'n teimlo'n fwy balch ohono.

Mae'r rhaglen wedi newid arfer ystafell ddosbarth llawer o'r athrawon sy'n cymryd rhan. Mae'r athrawon yn fwy hyderus a chreadigol, ac yn defnyddio dewis ehangach o arddulliau addysgu. Fe welon ni fod hyn wedi'i gyflawni'n fwy cyson yn yr ysgolion cynradd nag yn yr ysgolion uwchradd yr ymwelon ni â nhw.

“

“Yn llawer o'r ysgolion cynradd y gwnaethon ni ymweld â nhw, mae ymddygiad ac agwedd y disgyblion at ddysgu wedi gwella.”

Medrau ar gyfer gweithwyr hŷn ac effaith dysgu oedolion yn y gymuned ar les dysgwyr hŷn

Mae 16 o bartneriaethau dysgu oedolion yn y gymuned ar hyd a lled Cymru, a'u gwaith yw cynorthwyo'r gwaith o gyflwyno dysgu gydol oes. Mae pob un o'r partneriaethau yma'n gweithio gyda dysgwyr hŷn mewn lleoliadau cymunedol. Mae llawer o'r disgyblion hŷn yma'n awyddus i barhau i ddysgu, ac yn enwedig i ddiweddarau eu medrau technoleg gwybodaeth a chyfathrebu.

Mae pob un o'r partneriaethau dysgu oedolion yn y gymuned yn gwneud yn dda, ac mewn ychydig o achosion maen nhw'n gwneud yn dda iawn. Maen nhw'n gweithio yng nghanol cymunedau gyda llawer o ddysgwyr sydd heb fod mewn gwaith neu gyflogaeth, neu sydd mewn grwpiau anodd eu cyrraedd.

Mae llawer o'r bobl hŷn yn defnyddio'u sesiynau dysgu'n dda i ddatblygu eu medrau ar gyfer cyflogaeth. Er hynny, dylai dysgwyr hŷn eraill gael yr un cyfle i ddefnyddio addysg ac i ddatblygu medrau ar gyfer y cyfnod nesaf yn eu bywydau. Gyda'r pwyslais presennol ar fedrau ar gyfer cyflogaeth wrth gyflwyno dysgu yng Nghymru, mae bylchau yn y ddarpariaeth ar gyfer llawer o ddysgwyr dysgu oedolion yn y gymuned sydd wedi ymddeol neu sydd mewn sefyllfaoedd a allai eu gwneud yn unig neu'n agored i niwed. Mae hyn yn golygu nad yw'r cwricwlwm sy'n cael ei gynnal i ddysgwyr hŷn, yn enwedig pobl dros 70 oed, bob amser yn gallu cynnal cyfleoedd dysgu gydol oed sy'n cynnal ac yn datblygu medrau ar gyfer sicrhau eu lles wrth fynd yn hŷn.

Arolwg dilynol o gynnydd rhanddeiliaid o ran rhoi sylw i'r diffygion mewn hyfforddiant cymwysterau proffesiynol ar gyfer gweithwyr ieuenctid yng Nghymru

Yn 2011, edrychodd Estyn ar y cynnydd yr oedd rhanddeiliaid wedi'i wneud wrth geisio rhoi sylw i'r argymhellion a wnaeth yn 2010 o safbwynt gwella'r hyfforddiant cymwysterau proffesiynol ar gyfer gweithwyr ieuenctid a gweithwyr cymunedol. Gwelodd Estyn fod rhai mentrau da wedi dechrau mynd ati i wella gallu'r rhanddeiliaid i gyfathrebu. Ond araf fu'r broses o osod gweledigaeth strategol glir ar gyfer yr hyfforddiant pwysig yma.

Nid ydyn ni'n gwybod digon am y maint, y cymwysterau, lefelau a diffygion y sgiliau nac anghenion hyfforddi presennol gweithlu gwaith ieuenctid yr awdurdodau lleol a'r sector gwirfoddol. Mae angen gwneud dadansoddiad strategol diweddar ar frys o'r sector yma, gan edrych ar Gymru gyfan.

Mae prifysgolion, gwasanaethau ieuenctid awdurdodau lleol a Chyngor Cymreig y Gwasanaethau Ieuenctid Gwirfoddol yn cyfathrebu'n well â'i gilydd. Mae cynnydd wedi bod yn nifer yr ymgynghoriadau a'r cyfarfodydd i rhanddeiliaid. Er hynny, mae'r cynnydd yma wedi datblygu heb ei gynllunio mewn unrhyw ffordd, ac nid yw'n ymateb i ddadansoddiad strategol o'r camau mae angen eu cymryd nac o'r ffordd orau o'u rhoi

ar waith. O ganlyniad, mae'n anodd rheoli'r gofynion newydd ar swyddogion awdurdodau lleol a darlithwyr sefydliadau addysg uwch o ran gwneud amser i fynd i gyfarfodydd.

Mae'r rhanddeiliaid wedi dechrau gwella'r ffordd maen nhw'n gweithio gyda'i gilydd i sicrhau digon o leoliadau gwaith priodol a hawdd eu cael i weithwyr ieuenctid a gweithwyr cymunedol. Ond mae cyflogwyr a phrifysgolion yn dal i boeni am gostau lleoliadau, ac am eu gallu i gynnig y cymorth angenrheidiol a fydd yn gofalu bod lleoliadau'n cynnig profiadau addas.